Eduskunnan lakivaliokunta

Asia: U 14/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta

Keskusrikospoliisin lausunto

1 Lausunnon tarkoitus ja valmistelu

Valtioneuvosto on laatinut kirjelmän eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta. Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Keskusrikospoliisilta asiantuntijalausuntoa ja asiantuntijan kuulemista liittyen Valtioneuvoston kirjelmään ja muistioon U 14/2022.

Valmisteltaessa vastausluonnosta Keskusrikospoliisi on tehnyt yhteistyötä sisäministeriön kanssa. Keskusrikospoliisin lausunnossa on otettu huomioon Suomen maatarkastuksen kahdeksannen arviointikierroksen suositukset (Euroopan politiikan käytännön täytäntöönpano ja toiminnan käytännön arviointi ympäristörikosten torjunnassa).

Keskusrikospoliisi yhtyy kirjelmässä esitettyyn Suomen kantaan ja kiinnittää huomiota artikloissa osiossa kolme esitettyihin seikkoihin.

2 Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Kirjelmän mukaan direktiiviehdotuksen tavoitteena on tehostaa ympäristörikosten rikostutkintaa ja syytteeseenpanoa saattamalla direktiivin soveltamisala ajan tasalle ja selventämällä ympäristörikoksia koskevia käsitteitä. Uudella direktiivillä pyritään myös varmistamaan, että viranomaisten käytettävissä on tehokkaita, varoittavia ja oikeasuhtaisia seuraamuksia. Tavoitteena on lisäksi edistää rajat ylittävää rikostutkintaa ja syytteeseenpanoa. Direktiiviehdotuksella tavoitellaan myös tietoon perustuvan päätöksenteon kehittämistä parantamalla tilastotietojen keräämistä ja levittämistä. Tavoitteena on myös kehittää kansallisten rikosprosessiketjujen operationaalista tehokkuutta ja siten edistää rikostutkintaa, syytteeseenpanoa ja seuraamusten määräämistä.

3 Arvioidut vaikutukset rikostorjuntaan

Maailmanlaajuisesti ympäristörikollisuutta pidetään hyvin merkittävänä rikollisuuden muotona. Ympäristörikollisuuden katsotaan olevan taloudellisesti yksi suurimmista rikollisuudenmuodoista. Ympäristörikosten tutkinta vaatii tiivistä viranomaisyhteistyötä. Jos tutkittavana olevassa ympäristörikosepäilyssä on mukana kansainvälinen yhteys, on tutkinta hyvin haasteellista valtioiden eroavan lainsäädännön ja viranomaistoiminnan takia. Ehdotuksessa esitetyille tavoitteille on siten tarvetta. Keskusrikospoliisi lausuu tarkemmin ehdotuksen neljästä artiklasta keskittyen rikostorjunnalliseen näkökulmaan.

Artikla 5 rangaistukset luonnollisille henkilöille

Kuten kirjelmässä on todettu, Suomen lainsäädäntö kattaa jo nykyisin hyvin vahvasti ehdotuksen sisällön. Ympäristörikosten osalta on jo vuosia nostettu esiin ympäristörikollisuuden alhainen kiinnijäämisriski. Alhaisen kiinnijäämisriskin ohella tuomioistuimissa omaksuttu rangaistuskäytäntö vaikuttaa ympäristörikosten osalta lievältä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan käytännössä yleisesti päiväsakkoja tai harvoin ehdollista vankeutta. Rangaistusasteikkojen koventamisella olisi välillinen vaikutus 18 artiklassa tarkoitettujen tutkintamenetelmien käytettävyyteen esitutkinnassa. Pakkokeinolaki määrittelee, rikoksen vakavuudesta riippuen, mikä keinovalikoima pakkokeinoja on käytettävissä rikoksen selvittämiseen. Käytännössä pakkokeinovalikoima on laajemmin sovellettavissa vain törkeimmissä ympäristörikoksissa. Rangaistusasteikkoa koventamalla pakkokeinojen soveltamisen piiriin tuotaisiin useampia ympäristörikostyyppejä, mikä tehostaisi niiden tutkintaa.

Artiklassa ehdotetuista lisäseuraamuksista Suomessa on jo käytössä liiketoimintakielto elinkeino-oikeudellisena turvaamistoimena luonnollisiin henkilöihin kohdistuvana (Liiketoimintakieltolaki 1059/85).

Artikla 7 oikeushenkilön rangaistusvastuu

Ympäristörikokset ja varsinkin vakavat ympäristörikokset tehdään usein osana liiketoimintaa tai liiketoiminnan ohessa. Taloudellisen intressin takia ympäristörikokset luokitellaan Suomessa talousrikoksiksi. Keskusrikospoliisi pitää yhteisösakon mittaamisperusteeksi ehdotettua määräprosenttia liikevaihdosta selkeänä, mutta herättää myös kysymyksen minkä hetken liikevaihdon mukaan sakko määrättäisiin. Ajankohdan määrittäminen olisi tärkeää muun muassa yhteisösakon maksamisen turvaamiseksi tehtävien turvaamistoimien oikeasuhtaisen määrän selvittämiseksi esitutkinnan aikana. Keskusrikospoliisi pitää avausta oikeushenkilön liiketoimintakiellosta mielenkiintoisena ja sen tarkempaa selvittämistä kannatettavana. Oikeushenkilön liiketoimintakiellolla voitaisiin puuttua turvaamistoimiluontoisesti varsinkin ylikansallisten oikeushenkilöiden toimintaan Suomessa (jäsenvaltiossa) silloin, kun yhtiön toiminnassa on syyllistytty olennaisiin laiminlyönteihin tai rikoksiin ympäristövastuuasioissa. Luonnollisen henkilön liiketoimintakiellolla ei noissa tilanteissa olisi vastaavaa turvaamistoimen luontoista vaikutusta.

Artikla 18 tutkintakeinot

Kirjelmässä ei tuoda esiin mahdollisia uusia toimivaltuuksista liittyen tutkintamenetelmiin tai millä keinoilla ympäristörikosten torjuntaa voidaan edistää.

Rangaistusasteikon koventamisen myötä ympäristörikosten esitutkinnassa voitaisiin soveltaa laajemmin voimassa olevaa pakkokeinolainsäädäntöä ympäristörikosten tutkinnassa.

Artikla 19 jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten välisestä koordinaatiosta ja yhteistyöstä

Kirjelmässä ei ole tarkemmin yksilöity miten koordinaatiota ja yhteistyötä tultaisiin tekemään tai lainsäädännöllisesti helpottamaan. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan oikeudellisin järjestelyin olisi varmistettava, että paikallisten ja alueellisten viranomaisten harkintavaltaa ilmoitusten kirjaamiseen olisi kavennettava. Lisäksi tiedonvaihdon edellytyksiä tulisi madaltaa erityisesti ympäristörikosten estämiseksi ja ympäristön turvallisuutta uhkaavan vaaran estämiseksi. Esitutkintavaihetta koskevat tiedonsaantia ja -luovutusta koskevat säännökset viranomaistoiminnassa ovat ajantasaisia.

Keskusrikospoliisi varaa mahdollisuuden tulla kuulluksi lainsäädäntötyön myöhemmissäkin vaiheissa.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos Robin Lardot

Rikoskomisario Riku Lindqvist